

BUHÉ
JEANN D'ARK

GUÉNED

MOLLEREN ER VREDER LAFOLYE

Plasen er Liseu

VANNES

IMPRIMERIE LAFOLYE FRÈRES

Place des Lices

1910

48

249.

6

JGA

KENT LEN

*Un d' Jeann d'Ark e lard d'hé soudarded : « Eit
 Kasteln pehedeu en dud, Doué e lausk en anemized
 de hounn arnehe. » De gredein e enta e oé kablus er
 vro a Frans ha kounaret bras en Eutru Doué dohti,
 rak biskoah nen de bet ken dismantet el epad er brezel
 padus hont e zou bet hanuet goude « er brezel a gant
 vlc ». Mes kement e zigoehas geti el get er Juifed
 gucharal ; arlerh ma oent bet kastiet, er re-men e
 sañe ou deulegad trema Doué, ha Doué e bellé er
 hoalen en doé lausket de goeh arnehe. A pe seblante
 hñr bro bout flastret avel mat edan treid dianveze-
 rion didrñhe, Doué e zavcas d'hé sovein ur hue
 a seitek vlc, Jeann d'Ark*

BUHÉ JEANN D'ARK

KETAN LODEN

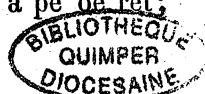
SANTELEH ER VERH IOUANK

Jeann é ti hé zud. — Hé hetan komunion.

Jeann d'Ark e oé gañnet ér blé 1412, é Donré-
 mi, ur gér vihan ag er sañ-hiaul, hag én ur hor-
 nad bro hanuet Lorraine. Dé gouil er Rouéed é tas
 ér bed en hani e zelié, un dé, monet a berh Doué
 d'hobér brezel d'anemized hé bro, ha de zakor
 d'er roué a Frans é gouronen a roué en doé kollet.

Hé zad hag hé mam e oé krechénion vat ha labou-
 rizion doar. Pemb a vugalé ou doé ; Jeann e oé en
 devéhan meit unan. Hi eziskas abret, get hé mam,
 karein er labour hag er beden ; mes ne houié na
 skriù na lén. El er vugalégeu aral, monet e hré
 d'er hatechim d'en iliz parréz.

Sekour hé mam de ganpen en tiegeh ; rein dorn
 d'hé zad ha d'hé bredér ér parkeu, a pe oé ret ;

grouiat ha néein : chetu penaus é tremené hé am-zér.

Hé flijadur brasan e oé monet d'en iliz, sel li-san ma hellé. Bamdé é karezé kleuet en overen, hagadorein Jézus ér Sakremant ag en autér. Nag a huéh en hé guélezé en dud a Zonrémi, memb de greiz en dé, deuhlinet én iliz hag hé fen soublet dirak ur grusifi, pé hé deulegad arrestet get leuiné ar limaj er Huerhiéz, Mam de Zoué.

Ag en oèd a seih vlé é oé soursius de vonet de govésat, hag arlerh hé hetan komunion é tosté liés d'en Daul santél. Devéhatoh, a pe oé ér brezél (rak Jeann e zou bet ur vrezélouréz hemb par), Jeann e glaské ataù en devout bamdé en overen, ha diù huéh ér suhun d'er bihañnan é vezé guélet é vonet d'er gomunion. Mar hum gavé pèl doh en iliz, a pe gleué er hloh é galùein en dud d'en overen, hi e stouié ar benneu hé deuhlin é kreiz er park hag hum laké de batérat.

Jeann en devoé un devosion tinér é kevér er Huerhiéz. Ur vat e oé aveit allum pileteu dirak hé limaj hag é vonet é perhinded d'hé chapéliou. Pep sadorn, a pe oé kaer en amzér ha drest ol épad miz mé, hi e ié de chapél Intron Varia Bermont, tri-hard lèu doh Donrémi. Ar en hent hi e cherré poketeu aveit lakat dirak er Huerhiéz hag hé mab Jézus.

Hé halon e vleué get er leuiné a pe gleué er hloh é kouviein er grechénion de laret mélasion de

Vam en Eutru Doué. Mar a huéh é tigoéhé d'er hlohér ankoéhat a soñnein en *Anjelus* ; Jeann e ié kentéh d'er havet, e demalé dehoul é lizidanted hag e hraté memb rein ur blank benak dehoul, mar en devehé karzet bout évéhetoh d'hobér é labour.

Er vugalé aral hé havé rè zevot hag e hoarhé ar hé houst, « mes, emé ind neoah, ne vehé ket kavet guel verh eit-hi ». Ne hré ket kaz a pe vezé groeit goap anehi. Ken dous, ken amiable oé, ma vezé karet get en ol.

*
**

Truhéus bras e oé é kevér né nesan, drest ol é kevér er ré peur hag er ré klan. A pe gavé ar hé hent ur hlaskour bouid benak, hi en degasé geti d'er gér, e ré dehoul de zèbrein, ha d'er gouian hi e hré ur goahad tan aveit tuemmet é vanpreu. Guélet oé bet memb é lezel hé gulé get tud koh ha fariet ar en henteu. Jeannet e gouské ar en doar pé e dremené en noz é korn en tan.

A pe gleué laret é oé ur hroèdur benak klan ér hornad, hi e ridé aben kaer d'er guélet, hag e chomé getou, mar a huéh, ken ne vezé guelleit.

Hag en amzér ketan ag hé iouankis, Jeannet e oé ur verhig divlam ha didro. Hé halon tinér ne garas meit er ré dibéh ha direbrech eldi.

Guiù ha joéius, hemb biskoah bout disolit, Jeannet e hoarié get er vugalé aral, betag en oèd

a zeuzek vlé. Nezen é arsaùas a zarempredein er vugalé ag hé oèd ha bourein e hré drest ol é konpagnoneh hé mam.

*
**

En eurusted e gavé é ti hé mam, er leuiné e gavé é ti en Eutru Doué, er joéieu ag er *mitin* a hé buhé, rah en dra-zé ne ré ket dehi de spermantein en dareu, en anderù hirvoudus ha glaharus hé gorté én achimant ag hé buhé.

Doué én é vadeleh hum blij é kemér soursi ag en dud én ou iouankis ; nen dé ket de *holeu dé* é huélér en tauleu harnan nag er hogus du ha tioél. Èl ma hanaùé mat en anderù tefourek, er hoalen e oé doh hé gortoz, Doué e geméras truhé doh Jeannet, é verhig dous ha karet ; ean hé lauskas é peah én érieu ketan ag hé buhé. Elsen é hra d'ér liésan aveit er ré e zeli èl Jézus doug ér vro-men er hroézieu ponéran.

*
**

En eutru Gelam Front, person Donrémi, e laré ne oé ket ér barréz merh erbet èl Jeannet, hag ean e geméras er soursi brasan de lakat er hroèdur men ér stad de zigemér hé Doué get er fé gredusan. Più e larou leuiné er verhig én dé kaer hag hé hetan komunio ? Konzeu en dud n'hellant ket la-

ret er péh e dremenat nezen é kalon hag é inean en hani e oé choéjet get Doué eit sovein er vro a Frans. Mab Doué, en eil person ag en Drinded, marù ar er groéz eit salvein er bed, e zichen eit er huéh ketan é kalon er verhig e zeli rein hé buhé ha merùel é kreiz en tan eit sovein hé bro ! Più e gonprenou biskoak get pé plijadur é tichennas en Eutru Doué ér galon-sé ! Più e houiou pegement a zareu lan a leuiné hag a zoustér e skuillas Jeannet a pe resèuas hé Salvér !...

*
**

Jeann en des resèuet én dé kaer ag hé hetan komunio en Hani e ra nerh d'ér ré goann ha konfort d'ér ré glaharet ; tostat e hra aveiti er hours ma tigoéhou geti er burhudeu souéhusan, ha ma koéhou arnehi en trebilleu poéniusan. A vremen é ma choéjet en Èl eit rein dehi d'hanaùet er péh e fal d'en Eutru Doué gobér anehi.

Stad truhék er vro a Frans. — Er Vretoned.

Èn amzér-sé, truhék bras é kerhé en treu ér vro a Frans, goalgaset a bep mod a houdé guersou. En hantér ag er ranteleh e oé goasket édan treid dianvézerion hemb kalon, burtellet hemb arsaù dré en Anglézed.

Er roué ag en Angletèr e daulé a vostad ar hun

bro soudarded didruhé ha ne hré meit loskein ha laereh. En dud a ziar er mézeu, en dizanspoér én ou halon, e lauské en doar de boéz, hag e lammé ag ou zier aveit hum denn ér hoedeu.

— « D'emb-ni é er vro a Frans, e laré en Anglézed », hag é Paris, er gér-vam, er roué ag en Angletèr e zé de skrapein er gouronen en doé douget guéharal Charlemagn ha sant Loeiz. Biskoah ne oé bet kement a drebilléu hag a néhans ér vro.

Neoah er Fransizion, é kreiz en trebilléu brasen, en doé konfians é Doué hag é sant Mikél. A houdé pemzek vlé, sant Mikél e oé sellet geté èl goarnour guellan er ranteleh, rak er houvand bras e oé « ar mañné sant Mikél » ne oé bet biskoah keméret dré en Anglézed. Ne oé meit en tachad-hont, ér hornad bro hanùet Normandi, hag e chomas hemb bout skrapet drézé.

*
**

Én amzér-sé, er Vretoned ind memb e hré brezél en eil d'égilé. Iehann Monfort ha Charl Bleiz (Charles de Blois *é galleg*) e glaské bout mistr én hur bro. Monfort e oé sekouret get en Anglézed; Charl Bleiz, un dén santél meurbet, e oé sekouret get er Fransizion.

Étal en Alré é oé bet ur hrogereh vras, ha Charl Bleiz e oé bet lahet. Elsen en doar ag er Cham en des ivet diù huéh goed er Fransizion hage ridas inou

a boulad. Ur chapél é prad er Vartired eit er ré e zou bet lakeit d'er marù épad er Révolusion bras, ur groéz saùet én tachad ma koéhas Charl Bleiz chetu er péh e zegas chonj d'emb ag en amzérieu ma laké en Etru Doué goalen é gounar de bouizein ar hun bro. En neb e ia a brad er Vartired d'en Alré e dremen étal kroéz Charl Bleiz, hag er beden e saù ag er galon d'er géneu eit goulén get Doué repoz eit er ré tremenet ha get santéz Anna peah étré er vredér én amzér de zonet.

Charl Bleiz e zou inouret get en lliz èl ur sant.

Jeann hag hé Boéhieu.

Jeann en doé un trizek vlé benak, pe hras en Etru Doué er burhud ketan én hé hevér. Un dé ma oé er verhig ardro kreisté é liorh hé zud, hi e gleuas ur voéh é laret dehi spis mat : « Jeannet, Jeannet. » Souéhet, er verhig e saù hé fen hag e sel tréma en iliz, rak er voéh e za ag en tu-zé ; eun hé des ha neoah er voéh e zou lan a zoustér. Ha chetu hi oeit ha guélet ur splandér kaer hag é kreiz er splandér un dén ligernus, ur vostad éled én dro dehous. Ean e laras dehi : *Jeannet, beet mat ha devot, karet en Etru Doué, kerhet liés d'en iliz.* »

É huélet hag é kleuet kement-sé, Jeann e goéh ar hé deuhlin, chemel e hra un herrad skontet hag hé deulegad burletet.

Sant Mikél arhé e oé en bani e zé elsen d'hum

ziskoein dehi é kiz un dén ligernus. A zrebi en dé sé en hani e zou hanùet get en Iliz *Prins en arméieu a ziarlué*, ne arsaüas ket a zonet d'hé guélet.

De getan, sant Mikél e hourhemenné dehi bout ur verh devot ha fur, ha rein skuir vat d'en ol. Konz e hré dehi eùé *ag en druhé, ag en néhans vras e oé ér ranteleh a Frans.*

★
★★

Ha liés Jeann, glaharet ha mantret é kleuet en arhél, e skuillé dareu. Un dé sant Mikél e laras dehi : « Arsaüet a ouilein, merh a galon, rak Doué e gar er vro a Frans. Hoant bras en des d'hé sovein ha deit on de zisklériein volanté Doué. Er vro a Frans e vou sovet, sovet dré vréh unan ag hé bugalé. »

É kleuet er honzeu-sé, kalon Jeannet zou lan a leuiné. Trugèrékat e hra en arhél ha goulén e hra getou hanù er salvér-sé.

En arhél e sel un herrad er verh iouank hag e lar get ur voéh kriù : « Hui-memb, merh en Eutru Doué, hui é e sovou Frans. *Kerhet, kerhet d'er vro a Frans ; kement-sen e zou ret.* »

Jeannet e zou bamet, skontet, trehiet, ha chetu hi doh hum néhansal hag é hirvoudein : « Mé, emé Jeannet, più on mé aveit monet de sovein er vro a Frans ! N'en don meit ur verhig a ziar er mézeu, ne houian na krapein ar ur jau, na bre-

zélat. » Mes en arhél e reskond : « *Kerhet, kerhet d'er vro a Frans ; kement-sen e zou ret.* » Jeann n'er guél ket mui, chom e hra un herrad inou, semplet, hé spered èl vagañnet, veudet hé fen get en treu hi doé kleuet.

★
★★

Chonjamb erhat ér péh e zigoéh get Jeann ha de béh termén é konz en arhél dohti. Jeann n'en des meit trizek vlé. Betag nezé nitra ne ziforhé er hroèdurig-sé doh er vugalé aral : hi e ziskoé hemb kin bout dousoh, devotoh, pozetoh aveité ; ne garé ket kement en hoarieu ; hi hum blijé muioh é pedein hag é chom pèl amzér deuhlinet én iliz. Ha chetu ur voéh ag en nean é tonet én un taul de gas dehi er gemen souéhusan. Koart betag nezé èl un druhunel e ia de guh édan diuaskel hé mam a pe gleu en distéran trouz, laret zou dehi a berh Doué é teli monet de sovein hé bro. Na péh un neuétéd !... na péh un tarh-kalon eiti a pe chonj é kement-sé !

A zrebi en dé-sé, spered Jeannet e vezé dallmad é ridek pèl pèl doh er gér. Chonjal e hré ér brezél kalet e laké en doar a Frans de ruein get er goed. Chonjal e hré én éled e huélé liés. A pe zas, get en amzér, en arhél d'hum ziskoein dehi diù pé tèr guéh ér suhun, pe laré dehi é telié grons monet de sovein hé bro, Jeannet e reskondé ataù : « Ne

houan nitra, più em cheleuou? più e ziskoei en hent d'ein? » Ha sant Mikél e laras dehi un dé : « Doué en des soursi a bep tra : diù santéz e ze de ziskoein en hent d'oh. »

Guéharal, a pe zas en él Gabriel de laret d'er Huerhiéz a Nazaret é vehé bet Mam de Zoué, er bed abéh e oé én arvar hag e horté get hireh men devehé Mari laret ia. Elsen eué er vro a Frans abéh e horto er reskond e hrei Jeannet. Er verhig e laras érfin : « Volanté Doué revou groeit ! » Jeannet en des laret ia, er vro a Frans e vou sovet.

*
* *

En arhél en doé laret dehi é vehé bet deit diù santéz d'hé honfortein ha de ziskoein en hent dehi. Hag é guirioné kent pèl hi e huélas diù santéz, ur gouronen aleuret ar ben peb hani anehé. Konz e hrant doh Jeannet get doustér, ha bokein e hrant dehi get karanté. Er verhig e grog én ou dorn hag e chom d'ou sellet get plijadur. Santéz Katelin ha santéz Margerite oé e zé elsen d'hum ziskoein dehi ; diù santéz ha ne oé ket chomet pèl ar en doar, diù santéz hag en doé skuillet ou goed aveit en Etru Doué.

Keméret ou des Jeann d'Ark édan ou goarnasion épad ol en amzér m'hé des labouret ha poéniet aveit sovein hé bro. Biskoah n'ou des hi dilézet, nag é kreiz er brezél, nag ér prizon.

A pe houlenner perak en des en Etru Doué choéjet en niù santéz-men aveit dihuen ha goarn Jeannet, en doktored e reskond : santéz Katelin e oé ur verh abil bras ; cherrein e hras ou begeu d'en ol doktored paian a Alexandri, feahein e hras ol béléan er faus douéed. Jeann, galùet get Doué de gonz dirak pep sort tud ; Jeann, néhanset kaer mar a huéh de houlennou en doktored e zelié klask en tu d'hé luiein épad ma oé ér prizon a Rouan, e oé un dra vat aveiti kavet unan benak prest d'hé sekour ha de reskond d'hé éneberion.

Santéz Margerit en doé feahet er goal-spered én hé frizon hag e anduras er marù kentoh eit kol hé guerhted ha nahein hé fé ! Jeannet, hag e zelié andur er marù eit sovein hé bro, galùet open de viùein én achimant ag hé buhé émesk en dud a vrezél, é mesk soudarded divergont, un dra vat oé aveiti kavet unan étaldi aveit hé sekour de chom pur ha glan.

En niù santéz-sé hum ziskoé liés d'er verh iouank hag ind e lakas doñnoh pé don én hé halon ergreden é oé galùet get Doué d'hobér ur labour dishanval doh hani en dud aral. En ol ne huélant ket er sent, en éled, èl m'ou guél Jeannet ; er péh e huél e hra dehi kredein guel konzeu en Etru Doué.

Épad ma hum akoursé Jeann de huélet hé santézed ha de gleuet hé *Boéhieu* (en hanù-sen e ré dehé), hé zad e oé néhanset bras diar hé houst. Er

verhig men n'en doé disklériet nitra d'hé zud, mes hé zad hé guélas mar a huéh dré é hunvré é lemel ag er gér hag é vonet get ur vanden soudarded. Ankinet bras ha treboulet é chonjal é kement-sé, ean e laras de vredér Jeannet : « Pe houiehen é teliehé hous hoér monet kuit, me garehé ma hé zau-leheh én deur aveit hi béein ; ha ma n'er groet ket hui, m'er groei mé. »

Eit gobér dehi chom ér gér, donet e hras d'hé zad er chonj d'hé diméein. Jeann ne vennas ket gronskousantein de gement-sé hag hi e hloestras a neüé hé guerhted de Zoué.

Neoah boéhieu Jeann n'hé lauskant mui tam erbet é peah. Hi ou hleu tèr guéh, pedèr guéh ér suhun : « Ret é sovein er roué iouank, emé ind. Er brezél e ia ar hoahat ; mal bras é lemel ag er gér ha monet de gavet Baudrikourt. »

Néhanset hag ankinet, Jeann n'hellé ket kon-pren é oé bet choéjet get Doué eit en drazé, hi ur verh ker peur ha ken dihouiek. — Ni e huél ni guel kement-sé bremen. Doué e fauté dehou sovein hur bro, hag aveit diskoein é oé ean hé sové, é oé ean e ré nerh, ean e choéjas émesk er Fransizion unañ-nig distér, ur verhig. A p'en devehé choéjet ur brezélaour bras eit gobér kement-sé, hanen e vehé bet é riskl a gemér randon hag en devehé laret : « Mé é dré me abilted, men nerh, en des diskaret, taulet a blad en Anglézed ; d'ein mé é teli er Fransizion rein inour ha mélasion ; ind e zeli benigein

me hanù a rumad de rumad. » Hag en dud en devehé ean kredet és mat. É kontrél, bremen, p'en des ur verhig dihouiek kaset er soudarded d'er brezél, ha gouniet er viktoér, é ma ret hanaüein é oé dorn en Eutru Doué geti. Hemb arvar Doué ean memb en des hi lakeit de zoug er viktoér ar en anemized.

Jeannet é Vaukoupleur.

Neoah é Frans en treu e ié ar fallat, ha *Boéhieu* Jeannet n'arsaüent ket a laret dehi monet de se-kour Charl VII. Ind e laré eüé dehi monet de hou-len ur soudard benak get Baudrikourt, er goar-nour a Vaukoupleur, eit hé anbrug betag er roué, hag e oé kant hantér-hant lèu doh Donrémi. Unan ag hé hérent, Durand Laxart, diméet d'ur gani-terù dehi, dén fur hag hanaüet mat get er goar-nour, e ias geti d'er havet. Baudrikourt é oé un dén pinüik, difé ha divergont, ha ne oé ket prest de cheleu ur verh e zé de laret dehou treu burhudus. Ean e sellas Laxart èl un amoed ha Jeannet èl ur rideréz-bro : « Fol é er verh-men, emé ean, reit ur fasad dehi ha kaset hi d'er gér. » Un digemér sort-sé ne lakas ket Jeann de vout souéhet : gout mat e hré ne vehé ket bet digeméret erhat er huéh ketan. Hé Boéhieu en doé disket dehi é telié bout éngorto a gement sé. Hag hi éndro de di hé zud, én ur laret d'hé santézed : « Biskoah, bis-

koah n'hellein donet de ben a hobér er labour e zou gourhemennet d'ein. »

Jeann en doé huézek vlé. É té en Anglézed a gas un armé dirak er gér a Orléans, er griüan ag er hérieu e chomé hoah get er roué a Frans. Mar dant de ben a gemér er gér-sé, er roué a Frans e gollou é ranteleh aveit mat.

Boéhieu Jeann e zé de vout spisoh pé spis. Tèr guéh, pedèr guéh ér suhun, sant Mikél e laré dehi : « Jeannet, kuitet hou pro hag hou kérent ha kerhet d'er vro a Frans. » Jeann érfin n'hel ket mui harz ; ankinet, mes douget de sentein grons doh hé *Boéhieu*, hi e laka én hé fen de vonet kuit hemb gout d'hé zud, hemb laret kenavo dehé.

Ha chetu hi hoah ur huéh get Durand Laxart ar en hent de Vaukoupleur. En dud ag er gér-men, é huélet hé fé gredus, hé haranté doh hé bro, e zou lan a respet aveiti. Gusket oé peur, ur séig ru geti. « Deit on amen, émé hi, eit konz doh er goarnour ha goulén getou ur soudard benak ha me hasou de gavet er roué. Ne hra ket kaz ahanan nag a me honzeu. Neoah kent hantér koareiz é vou ret d'ein monet de gavet er roué, nag é teliehen uzein men diühar betag men deuhlin. Nen des meit on hag e hel er sekour. Guel e vehé genein chom de nécin étal me mam, rak nen dé ket me méchér gobér brezél ; mes ret é d'ein monet, ha me iei, rak Doué e venn kement-sé. »

Er goarnour e gousantas érfin rein soudarded dehi. Hag en dud a Vaukoupleur, lan a leuiné doh hé guélet é vonet de sekour hé bro, e brenas de Jeannet ur jau hag ur guskemant soudard.

Jeann é ti er roué.

Er roué hum gavé nezé é Chinon, tost d'er ger a Dour ; 150 lèu en doé Jeann d'hobér kent arriü inou. Get eun ag en anemized, Jeann hâg hé hansorted e hré hent d'el liésan a fet noz, ha dré er hoedeu. Unek dé e lakant d'hobér un hent ken hir. Jeann ne gollas ket kalon dé erbet hag hi hum ziskoé perpet lan a zoujans Doué hag a zevasion, ur skuir a huerted hag a zoustér ; « mat oé èl ur santéz », e laré hé hansorted.

Deustou ma oé er ré-men tud ag er ré kalonekan, en eun e grogé én-hé mar a huéh. Jeann ou honforté én ul laret dehé : « Ne zoujet ket. Gourhemennet zou bet d'ein gobér èlmen ; mem bredér ag er baraouiz e lar d'ein rah er péh em es d'hobér. A houdé pear pé pemp plé-sou é mant é laret d'ein é telien monet d'er brezél eit lemel er ranteleh a Frans get en Anglézed. » Er soudarded aral e oé lan a respet aveiti hag er fal chonjeu ne dos-tent ket biskoah d'ou spered épad ma oent bet get Jeann. — Er burted en des un doustér hemb par eit gouni kaloneu en ol. Hanval é doh un aùèlèn-

nig kloar e zegas de vugalé Adam forbañnet én devalen-men a zareu er frond huek ag er vro eurus ha lan a leuiné, léh ma chom en éled hag en Eutru Doué.

A pe dostant d'er gér a Dour, Jeann e skriù d'er roué eit kas kemen dehou é oé arriù. Mal bras e oé dehi donet. Er roué nen doé ket mui blank erbet aveit pécin é soudarded, hag Orléans e oé édan koéh étré dehorn en anemized, deustou ma oé dihuennet dré un ofisour kalonek hanùet Dunois.

.*

Er roué e glaskas a getan kuh dohti ; ean e geméras dillad unan ag en duchentil e oé getou. Deustou de gement-sé Jeann en diforhas és mat : « É hanù Doué, emé-hi, hui é er roué a Frans. »

Er roué e gargas tud abil, eskobed ha béléan, de atersein Jeannet. Kaset oé bet enta d'ur gér hanùet *Poitiers*. Ur béleg a urh er Harmel, un tam-mig rust én é gonzeu, e laras dehi : « Er Skritur Santél e zihuen a gredein treu sort-sé, ma ne vé diskoeit ur merch benak (ur burhud). » — Jeann e reskondas get hardéhted : « Ne vennan ket tainte en Eutru Doué. Er *merch* en des gourhemennet d'ein e zou *delivrein er gér a Orléans, ha kas er roué de vout sakret de Reims. Kerhet d'inou ha hui e huélou.* »

Un aral e laras dehi : « Hui e houlen soudarded ; ha neoah, doh hou kleuet, Doué e venn ma vou boutet en Anglézed ér méz ag er vro. Mar dé guir kement-sé, nen des chet dobér a soudard erbet. Doué e zei forh és de ben ag ou has kuit hemb sekour hañni. »

— « Me houlen soudarded, emé Jeannet ; mes un dornadig e vou treu erhoalh. Er soudarded e vrezélei ha Doué e rei er viktoér. »

Jeann e reskondé get frankis, doustér hag hardéhted, adal ma konprené er péh e vennér goulenn geti. Mes hi e cherré fonapl ou beg d'er ré e glaské hé lakat d'hum drohein én hé honzeu :

— « Ne houian, emé-hi, nag A na B. É tan a berh er Roué ag en nean de gas kuit en Anglézed e zou én dro d'Orléans. »

Un doktor, ur miniér gaskon, e houlenné geti un dé :

— Pé sort langaj e gonzé hou poéhieu ?

— Ur langaj guél eit hous hani, e reskondas Jeann dehou.

Hé honzeu e oé ker spis, ker reih, ma oé bet ret d'en doktored hanañnein é oé iah mat a spered, a gorv hag a galon.

Er roué, gouniét érfin, e ras de Jeann ronsed. armaj ha soudarded.

Hi e hras gobér get lin guen kann ur baniél brodet get sei. Ar un tu é oé skriùet é lettrad eur er girieu-men : *Jézus, Maria* ; é kreiz é vezé guélet

Doué en Tad azéet ar ur gogusen, boul er bed én é zorn ; deu ÉI deuhlinet diraktou e genigé dehou ur poket.

Er baniel-sé én hé dorn, Jeann e fard ar en Anglézed, prest ataù de skuill hé goed, mes én ur zihoal a skuill goed hé soudarded.

Église catholique
en Finistère

Document numérisé en 2023

EIL LODEN

SANTELEH ER VREZÉLOURÉZ

Jeann e hra brezél de hoal dècheu
hé soudarded.

Érauk ma arriùas Jeann d'Ark én armé, er soudarded ne oent ket tud ag er choéj. Riderion bro el lod brasan anehé, n'ou doé kin chonj meit laereh, skrapein, lakat en tan ha lahein. Open en dra-zé tud a fal vuhé èl ma n'hellér ket kavet ; ur vanden renavied, hemb fé na lézen, chetu soudarded er roué a Frans. Ne oé ket nezé tennaj erbet aveit er bautred iouank. Er ré hum blijé é hobér brezél hum hopré pé hum huerhé aveit un herrad amzér, hag èl ma n'hellé ket mui er roué a Frans ou féein, rak ma n'en doé ket mui blank erbet, ind e viùé ar goust en dud a ziar er mézeu.

Tud divergont ha diganpen meurbet, touierion, blasfémerion, chetu er vanden chetal e zou reit de Jeann aveit monet d'er brezél. Get en dud-men é teli sovein er vro ha skarhein en Anglézed ag er ranteleh. Più e larou en néhans hag en tarh-kalon en doé bet Jeannet é huélet en tolpad hailleveau-

ded-sé, tud kri ha dinatur é kevér er ré goannoh eité, mes ker koart ha ken eunus dirak en anemized !

En ur rein un armé de Jeann, er roué en doé gourhemennet d'en ofiserion senteïn dohti, ha dihuennet dohté a hobér nitra hemb goulén hé avizeu.

Épad ma oé en dud a vrezél é kanpen rah en treu eit monet énep d'en Anglézed, Jeann, kent gobér brezél d'anemized hé bro, hum apresté d'hé zu eit er labour kalet e oé doh hé gortoz. Hi e venné de getan pen ma vehé bet er soudarded gredus de chervij Doué. Hi ou fedé hemb arsaù de dos-tat d'er sakremant a benijen ha de netat ou houisians.

Hemb truhé doh en dud divergont, hi e skarhas ag en armé ol er merhed a fal vuhé. Ne oé ket léh aveité émesk er soudarded e venné Jeann kas d'er brezél ha lakat édan goarnasion er Huerhiéz Vari. Hi e zihuennas a douiein, a vlasfémeïn.

Jeann e hras gobér ur baniél, hag arnehou é vezé guélet ar un tu Hun Salvér staget doh er groéz, hag ar en tu ral, en él Gabriel é kenigein ur boket lis d'er Huerhiéz Vari. Mitin hag anderù, er véléan hum delpé éndro d'er limajeu-sé, ha Jeann e gañné geté kañnenneu én inour de Rouannéz en nean. Er soudarded e ridé a vostad aveit kañnein ar un dro get er véléan ha get Jeann mélasion d'er Huerhiéz.

— « Kerhet de govésat, emé Jeann dehé, ha keméret e veet én hur brediah. »

En dud-sé, gouniet dré soliteu gredus er verh santél-men, e skoé ar ou haloneu hag e ié de govésat.

Un dra souéhus e oé guélet er hoh soudarded-sen é chanjein a vuhé én un taul ; n'er groent ket a hantér.

Lahir, unan ag er ré brudetàn, ur laer hag un touiour hemb par, e hras èl er réral hag, er péh e lakas en ol bamet kaer, ean e arsaùas a douiein.

Er ré ahurtetan e geméras skuir ar Lahir hag én armé abéh, ha ne oé bet betag nezé meit un tolpad tud divéh, akourset er lod muian anéhé de laereh, de lahein, doujet get en ol én arben ag ou buhé dirollet, én armé abéh ne vezé mui guélet hañni divergont. Rah er soudarded e gredé mat é té Jeann a berh Doué ha vennein e hrent gobér plijadur dehi ne vern é petra.

Kent en diskrapellereh e oé bet étal er gér a Orléans, Jeann e ias de govésat, e gleuas en overen hag e dostas d'en daul santél. Arlerh kement-sé hi e hras bannein en dra-men : « Hañni ne zeli en devout en hardéhted de vonet d'en taul gourén e vou hiniù, ma nen da érauk de govésat. »

Jeann d'Ark e hra brezél. — Orléans sovet.

Jeann, dré hourhemen hé *Boéhiou*, e skriüas
ur lihér d'en Anglézed kent gobér brezél dehé.

Chetu amen ur loden ag hé lihér :

† Jhézus, Maria †,

Roué ag en Angletèr, dakoret d'er *Roué ag en nean* en alhuéieu a ol er hériou e hues keméret é Frans. Deit on a berh Doué de houlen kement-sé genoh. Prest on d'hou lezel de vonet é peah, mar karet dakor er péh e hues laeret. Ha hui, soudarded ag en Angletèr, hui hag e zou deit d'atahinein er gér a Orléans, kerhet kuit ; Doué er goulén, ha ma n'er groet ket, kent pèl me gasou men doéré d'oh. Ne vern men en hou kavein, me gavou en tu d'hou poutein ér méz ag er ranteleh a Frans, dré gri ; ha ma n'er groet ket, me hrei hou lakat rah d'er mariù.

Davéet on a berh Doué, er Roué ag en nean, eit hou skarhein ag er vro a Frans, ha, mar karet sentein, ne hrein droug erbet d'oh. Nen det ket ha kredein é vou reit d'oh er ranteleh men get en Eutru Doué, Roué en nean ha Mab er Huerhiéz Vari : Charl VII e zou guir héritour er ranteleh ha dehou é vou reit er vro-men, rak Doué e venn kement-sé.

Ma ne brezet ket kredein en doéréieu-sé e ze-

gasan d'oh a berh Doué, é hamb arnoh. Mil vlé-sou ne vou ket bet guélet ur vosereh ker bras.

Reskondet d'ein mar vennet gobér er peah ; ma n'er groet ket, kent pèl hui e reséou tauleu kalet.

Skriüet d'er merh ag er Suhun santél.

JEANN D'ARC.

En Anglézed e zigeméras get konzeu divalaù en hani en doé kaset dehé el lihér-sé. Ind e anjulas Jeann hag e laras en ou devehé losket é biù er *gouléz seud* en doé bet en hardéted de skriü dehé, mar hi devehé un débenak koéhet étre ou dehorn.

Épad kement-sé, petra e dremené ér gér a Orléans ? Kérizion ha soudarded, groñnet a anemized a houdé seih miz, diskonfortet ha diskalonet betag nezen é huélet ne zé dén erbet a berh er roué a Frans de asé ou delivrein, en des érfin kleuet konz ag er sekour burhudus e zou davéet dehé a berh Doué. En espérans a vout sovet e ranerh dehé hag ou halon e zou lan a leuiné a pe zegasér dehé en doéréieu ag en armé arriüet é Blois get Jeann d'Ark : « Hed a hed de stér vras el *Loire*, dré barkeuiér ha pradeuiér goleit a voketeu e zisplégé ou deliaù édan térenneu hiaul ligernus en neüé han, ur verh iouank davéet a berh Doué e gerhé get hèr, ha geti ur vostad soudarded, deit de vout nerhus ha kalonek, a houdé men dé arriü Jeann én ou mesk. Ér sted ketan é huélér béléan

ha menéh ; ind e gañ kañnenneu épad men dé Jeann é laret hemb arsaù d'hé soudarded en devout konfians, rak é ma en Eutru Doué édan rein dehé er viktoér.

« Arlerh Jeann hag er véléan é kerh pear pé pemb mil soudard. Pep mitin é vezé groeit ha kanpennet un autér é kreiz ur bratel vras benak ha dirak ol er soudarded stouiet ar ou deuhlin, er santéz davéet de sovein hur bro e ia de resèu en Eutru Doué én hé halon. »

Chetu en doé réieu e vezé kaset bamdé de Orléans. Jeann d'Ark e dosté. Jeann e arriùas é Orléans d'en 30 a viz imbril 1429, d'eih ér de noz. Ol er hlehiér a gér e soñné. Er vorhizion, é kreiz el leùiné vrasan, e ias én arben dehi hag e hras dehi er guellan digemér. Jeann d'Ark ar hé jau guen hag hé baniél én hé dorn, héliet get en duchentil hag en ofiserion ag hé armé, e drézé er ruieu a gér étre diù stedad tud deit d'hé guélet, hag e laré dehé ur gir benak lan a zoustér ha lan a gonfortans. Hi e laré dehé en devout konfians é Doué ha gratat e hré é vehent bet delivret kent pèl, mar karezent en devout ur fé hag un espérans gredus. Hi e ias aben d'en ilizieu vras a gér eit komans dré er beden er labour e oé deit d'hobér a berh en Eutru Doué.

Devot èl ur léannéz, hi e chomas pèl amzér stouiet ar hé deuhlin.

En noz kent, Jeann en doé kousket ar en doar

nuah, get hé dillad, ha hòarnaj arnehi pen d'er ben. Tro en dé ar varh, n'hé doé ket bet hoar de zébrein na d'ivet. Kastiet bras e oé enta é arriù é Orléans, ha neoah ne geméras meit un tammig bara, soubet dehi én ur banig deur ruet get guin. Chetu un dra hag e zisko péker réglet oé er verhésé én débrein hag én ivet.

En trenoz, d'er hetan dé a viz mé, hi e skriùas hoah ur lihér d'en Anglézed eit ou fedein de vonet kuit, ma ne houlennent ket bout boutet ér méz dré un taul krog eahus.

— « Petra en des laret en Anglézed, e houlennas hi get en hani e zavéas d'ou havet ? »

— « Ind e lar ahanoh er goahan ma hellant, ha mar gellant lakat en dorn arnoh ind hou loskou. »

Kent monet d'en emgann, aveit rein konfians d'en ol, Jeann e dreménas dré er ruieu a Orléans. Hi e gonzé hag e hré ur min-hoarh d'en ol : « Doué en des men davéet, emé hi, eit sovein er gér vat a Orléans ; hou peet konfians ; ean hou sovou hemb arvar. » Ér memb amzér hi ou fedé de houlén pardon ag ou féhedeu ha ne arsaùé ket a gonz dehé a Zoué, ag er Huerhiéz Vari.

Jeann ne ziforhé ket étre en dud a pe oé ret dakor gloér de Zoué. Un dé hi e gavas ar hé hent un eutru. Hanen e douié hag e vlasfémé hanù en Eutru Doué get er honzeu eahusan. Jeann, èl kounaret, e dosta dehou hag e laka hé dorn én é boullkil én ur laret : « Penaus é hues hui en hardéhted de

nahein elsé hur Salvér hag hun Mestr? E het de houlén pardon, hag aben. » En aral e houlennas pardon.

D'en neu a viz mé, Jeann e skriüas hoah urlihér d'en Anglézed, mes ne oé ket bet cheleuet gùel eit er huéh ketan : « Ni, emé ind, plégein d'ur beizantéz, d'ur vuguléz ha ne houi meit goarn er seud? » Jeann ne laras nitra, mes hé halon e saillé én-hi é kleuet er honzeu anjulus-sé. Neoah er péh e laré en Anglézed e ziskoé d'en ol é oé Jeann davéet a berh Doué : rak biskoah Dunois, Lahir, hag en ofiserion brudetan a Frans n'en devehé prezet goulén sekour ur verh iouank, ur vuguléz, èl ma laré en Anglézed, pe n'ou devehé ket hanaüet reih ha splann é oé Doué en arméieu hum chervijé anehi.

*
**

A houdé seih miz en anemized en doé groñnet er gér a Orléans a gastleu ihuél. Ou chonj e oé donnet de ben anehi dré er gerteri, ma n'hellent ket hé hemér én ur mod aral.

É korv pemb dé é mant rah diskaret. Rah é mant keméret ha losket dré Jeann ur ré arlerh er réal. Kastel « en Tourieu », en hani ou doé saüet étal ur pond a stér er Loire, e oé en diésan de gemér. D'er 7 a viz mé, chetu Jeann diraktou. De huéh ér de vitin é komans en tan. Inou é ma das-tumet er guellan soudarded ag en Angletèr. Ag en

neu du er vrezelerion hum zihuen èl tud én araj. Betag kreisté, en treu nen dant de du erbet. Ardroun ér arlerh kreisté, aveit rein kalon d'hé zud hag e gomans plégein, Jeann e gemér ur skél, hé laka doh mangoér er hastel hag e grap abarh. Mes nen da ket pèlé mesk en tauleu, ker stank èl er grezill. Skoeit étré hé goug hag hé skoé deheu, Jeannet e goéh ér fozel. É huélet hé goed é rideg, er verh iouank e ouilas hag e chomas un herrad èl vagaanet, mes hé sént e zas de rein konfort dehi ha de séhein hé dareu. Hi e denn en tam hoarn e oé cho-met érgouli. Hi e sterd nezen er gouli-sé, e laka arnehou ivl oliv, ha chetu hi éndro ar en anemized : « Kargamb bremen arnehé, emé Jeann d'hé soudarded ; n'ou des chet mui nerh de zihuen hag er hastel e zou d'emb. »

Kent en noz er hastel e oé keméret hag en anemized e déhé éraug Jeannet, par ma hellént. Rah er hlehiér a gér e soñné hag en dud e gañné en *Te Deum* a bouiz ou fen én iliz-vam : *Orléans e oé delivret.*

*
**

En dud a Orléans, pautred, merhed, ré goh, ré iouank, ou haloneu èl béet get er leuiné, e saü ol ou boéhieu aveit mélein er verh santél en des ind sovet. Mes sel mui ma konzér ag en treu burhudus hi des groeit, sel mui en hum laka izél hag hum hroa bihan, bihan dirak en Eutru Doué ; hag èl p'hi

devehé karzet, dré forh hum lakat izelek, gobér penijén aveit kement a hloér : « Nen don meit ur benùeg étré dehorn en Eutru Doué, e laré hi dalbéh ; deit genein de drugèrékat Doué. »

Jeann ou hasé geti a iliz de iliz de rantein méla-sion de Zoué eit er viktoér kaer en doé reit dehé, hag hi e gomansas elsé er prehesion bras e vé hoah groeit pep plé, a houdé pamb kant vlé, hag e zegas chonj d'en dud, a rumad de rumad, ag er burhud en desgroeit en Eutru Doué aveit er gér a Orléans, hag eùé a hanù beniget en hani ne vou mui groeit anehi meit er *Huerhiéz a Orléans*.

Jeann d'Ark d'en oèd a 17 vlé.

Jeann en doé 17 vlé a pe sovas er gér a Orléans. Jeann e oé nezé ur verh kriù ha bras ; hé boéh e oé lan a zoustér hag a vadeleh. Hanval mat oé doh er merhed a ziar er mézeu akourset de dremén ou amzér ér labourieu kalet ag er parkeu.

Mes mar boé ur verh kriù, ne faut ket kredein é karé er brezél. Nitra épad hé iouankis ne laké diforh étré Jeann hag er merhed aral ag hé oed hag a hé stad ; hé havein é hrér pozetoh, devotoh, gredusoh de chervij Doué ha nitra kin. Hi e zas de vout soudard én un taul ; nitra é Jeann né ziskoé é vehé bet devéhatoh unan ag er vrezélerion vras-san a hur bro.

Mes Jeann ha hi e oé ur soudard èl er réral,

perpet prest de skoein, perpet prest de rein pé de resèu tauleu ?

Biskoah Jeann ne skoas en anemized, biskoah ne skuillas ou goed. Hi e saùé ihuél hé baniel, e gerhé er getan, e gargé par ma hellé ar en anemized aveit diskoein en hent d'hé soudarded, hag er ré-men hé hélié.

N'hum chervijas nameit ur huéh ag er hlean e oé étré hé dehorn. Un dé, ur verh disolit ha dirollet e aséas donet é mesk er soudarded ; Jeann, é kounar, e ia dehi hag e sko ker kriù ar hé skoé ma torras hé glean é deu dam.

Jeann ne hirvoudé meit arlerh un dra, ne glaské meit un dra : er peah, er peah, en dra kaeran, meit ma vou neoah respetet droed peb unan. En Anglézed e zeli dakor d'er roué a Frans é ranteleh, ou des laeret dohtou. Mar karant en dakor hemb brezél, revou mélet en Eutru Doué ; Jeann ne houlén ket ma veint kastiet én arben ag en nivér a Fransizion ou des lahet é Azinkourt pemzek vlé kent, mes én arben ma ne vennent ket monet kuit. Nen dé ket azé konzeu ur voéz ahurtet ha jourdoulet d'hobér brezél na de houni viktoériu kaer aveit bout hanaùet ha mélet get en dud én amzér de zonet.

Ar en dachen a vrezél, hi e laka en ol de vout souéhet dré hé hardéhted ha dré hé vaillantiz. Ér gonseill, en ofiserion duah de vrezélat a houdé 20, 30 vlé sou, e chom bamet doh hé havet

avizetoh eité. Hañni ne houié kerkloüs èldi na penaus nag émen lakat er soudarded hag er hañnonieu eit feahein guellan en anemized.

Neoah ne garé ket er brezél. Ne garé nameit hé bro, hag hi e ié d'en emgann eit hé sovein, mes ne gavé ket plijadur erbet é vrezélat. Ur huéh ma oé achiù en emgann, pé er gonsèill, Jeann e oé èl agent ur verh dous ha pozet. Ne gonzé ket kalz, mes ur vat oé de batérat. Doh petra é oé hi hanval? Doh ur beizantéz devot kentoh eit doh ur vrezélouréz. Un dén en devehé laret é oé diù voéz é Jeannet; mes en niù voéz-sé ne hrant meit unan hag e zou dalbéh prest d'hobér er péh e houlén geti en Eutru Doué. De bep kours é ma é cheleu doh é voéh, aveit sentein aben kaer.

Arlerh er viktoérieu burhudus e hounias ar en anemized, biskoah Jeann ne geméras randon, biskoah hé halon ne foeùas get en orgueil. Chetui un dra e zisko splann péker fur e oé ha péken izelek én hum laké dirak en ol.

Kredein e hré grons é oé davéet get Doué, é oé perpet hé zorn prest d'hé sekour ha de ziskoein en hent dehi, ha neoah en dra-zé ne barré ket dohti a lakat ol hé spi d'hum hoarn d'er guellan ma hellé. Jeann en devehé doujet tantéin en Eutru Doué, é houlén getou burhudeu a pe ne oé ket ret.

Hirisein e hré a pe huélé er goed é ridek, drest ol goed er Fransizion : « Biskoah, e laré-hi, biskoah n'em es guélet goed er soudarded a Frans é

ridek hemb n'en des men blèu saùet ar me fen. » Un dé unan ag hé soudarded en doé skoeit ur prizonér. Jeann é huélet kement-sé esail én dias a ziar hé jau, e grog é pen er prizonér prest de verùel, en dalh étré hé dehorn, e hra dehou kovésat, hag er honfort hi-memb get er honzeu dousan ha karantéusan betag en devéhan huañnad.

Jeann e zichenné liés én don ag hé halon hag e chonjé liés é Pasion glaharus hur Salvér. Chetu perak é skuillé kement a zareu pe saùé er beleg en hosti, épad en overen; chetu perak é iuné kement guénér e oé a houdé en oèd tinéran.

Jeann e bardoné a volanté vat d'hé énéberion. A pe goéhas én ur fozel, skoeit get un taul eahus, en Anglézed lan a joé e lauskas un taul kri, hag er Fransizion e reskondas get huañnadeu hirvoudus. Prim èl ur vrogonen, un ofisour, unan hag e oé bet éneb dehi ér gonsèill, e saill ér fozel, e gemér Jeann étré é zivréh, hag e genig é jau dehi én ur laret :

« Pardonnet d'ein, Jeann; me hanaù em es bet geu a p'em es énébet d'oh ér gonsèill. » Jeann de reskond dehou kentéh : « M'em behé geu é terhel kazoni doh un dén ker vaillant, rak n'em es chet kavet guel soudard aveit-oh. »

Jeann e zou néhanset hoah ur huéh.

Orléans e oé delivret, mes en hantér ag er labour e chomé hoah d'hobér : kas er roué de Reims eit bout sakret.

Kalet oé bet donet de ben ag en Anglézed, kale-toh vou hoah donet de ben ag ur roué iouank, disoursi, lizidant, groñnet a duchentil ha ne glaské meit tremén ou amzér ér chervad hag én hoariéu, penneu skan ha ne zoujé meit un dra : guélet er roué é hobér é zever eit ou lakat d'hobér ou hani.

En dé arlerh ma oé bet boutet en Anglézed ér méz a Orléans, Jeann e lamas ag er gér-sé. En dud e ouilé doh hé guélet é vonet kuit hag e genigé dehi ou madeu.

Er roué, aveit gobér inour dehi, e zas a Chinon bet Tour én arben dehi. A pe arriüas diraktou ha ma soublas hé fen, er roué e daulas é dok hag e vokas d'en hani e zé de labourat kement aveitou. Ean hé sellé èl unan deit a berh Doué ; chetu perak é oé bet aveiti lan a respet hag a hrad vat. Aveit hé zrugèrékat, ean e inouras Jeann hag hé fameill èl en noblans ag er vro. Mes Jeann ne houlenné ket kement-sé. Ne oé ket deit de glah hé gobr. Ne chonjé meit én un dra : achiù fonapl hé labour. Na pé un ankin aveiti enta a pe huélas er roué iouank ken digas èl agent, én arvar, hemb gout de bé tu troein, ha perpet prest de cheleu er

penneu skan e oé éndro dehou hag en distroé ag é zever.

Er brud hum streüé neoah é oé bet sovet Orléans. Un dra ker burhudus e laké en Anglézed de vout squéhet bras hag ind e laré ne oé meit en diaul hag e hellé gobér treu elsé ; mes er Fransi-zion e oé lan a joé hag ind e gredé mat é oent bet sovet dré zorn en Eutru Doué. Er ré-men, ou haloneu diskaret betag nezé, e gavé hoah ur huéh nerh ha konfort, hag ind e zé a vostad de vrezélat édan bamiél Jeann.

Er roué en devehé deliet enta ridek aben de Reims de gemér é gouronen, épad ma oé hoah en Anglézed èl trehiet ag er stokad ou doé bet é Orléans, mes lizidant èl ma oé, n'aséas ket gobér er péh e laré Jeann dehou, ha honen e oé ken néhanset èl biskoah. Aveit er lakat de vonet fonaploh de Reims, Jeann ne arsaüé ket a laret dehou : « Ne badein ket open ur blé, aséet gobér un implé mat ahanan, rak be zou hoah paudmat a dreu d'hobér. »

Un dé, Jeann, lan a hardéhted eit chervijer roué, e ia get Dunois d'er havet. Hi e sko ar en nor. Aben men dé dirak er roué, hi e vok d'é zeuhlin hag e lar dehou : « Ne gollet ket enta kement a amzér é houlén aviz ker pèl-sé get unan hag en al ; deit fonapl de Reims de gemér er gouronen e zou deliet d'oh hag e zou doh hou kortoz.

— « Hou Poéhieu é en des laret d'oh en dra-zé ? e houlén geti er roué.

— « Ia, emé hi, ha ne arsañant ket a men gourdrouz a gaus de gement-sé. »

Mes er roué hag en duchentil e oé én dro dehou n'hé cheleuas ket ha ret oé bet de Jeann kemér er hérieu hag e oé hoah idan bili en Anglézed : Beaugensi, Jarjeau, Patai.

*
**

Un dé a véhùén, ér blé 1429, ur vanden soudarded ar varh, én ou dehorn gleañniér hag e splanné édan térenneu en hiaul, e ié get ou hent, disoursi kaer, ha joéius. En doar e zasonné édan treid ou ronsed. Ne gonzent meit a Orléans déli-vret, ha nezé ag er stokadeu ou doé reit d'en Anglézed, ér hérieu a ziardro.

Jeann e oé é kreiz hé soudarded, get en ofiserion ag en armé ha get hé hovézour.

Én un taul, chetu hi oeit ha guélet soudarded é tonet a hèr d'hé havet. ha ridek e hrent par ma hellent :

— « Falstof, emé ind, Falstof ha Talbot, deu jeneral en Anglézed, e zou arriù get un armé : é tant arnamb ; kent diù ér ni ou guélou. »

— « Rè zevéhat é, e laras Jeann, rè zevéhat é saillal arnehé en anderù men. Gortamb betag arhoah : en emgann e vou rust hag eahus. Tuchtenil, emé hi d'hé ofiserion, ha hoarnet mat é hou ronsed ? »

— « Perak, emé Lahir, er guellan ag hé ofiserion, hag hou chonj e vehé troein kein d'en anemized ? »

— « Nepas, nepas, é hanù Doué. Mes en Anglézed e déhou skanpet, ha ret e vou d'emb ridek ar ou lerh. »

— « Hui e gred enta é hounieemb hoah arnehé, èl er guéhieu aral ? »

— « Ia, nag é vehent ind staget doh er hogus. Er roué e houniou arhoah er gaeran ag é viktoérieu. »

— « Noel, Noel ! e huch a bouiz ou fen ofiserion ha soudarded, ha chetu ind é kañnein er hañnenneu e garant muian. Jeann ou lausk de gañnein, mes, kent pèl, hi e dréz er stedeu soudarded, hag e lar a voéh ihuél :

— « Kañnamb er *Veni Creator Spiritus*, Deit Spered-Santél. Arhoah ni hur bou dobér a nerh hag a sklérder. »

Hag épad men dint é pedein er Spered-Santél de zonet d'ou sekour, kovézour Jeann, ér sted ketan, e zisplég hé baniél. Guélet e hrér arnehou er Roué a ranteleh en nean é rein é vénédiksion d'er ranteleh a Frans.

Pen dé achiù er hañ, Jeannet e bed hé soudarded de vonet de govésat ha de gomuniein en treno, « rak, emé-hi, paudmat ahanoh e vou galùet dirak Doué kent en achimant ag en deùéh. »

En treno, mitin mat, Jeannet, hag, éndro dehi, er ré huellan ag hé soudarded, e gleué en overen

laret dré hé hovézour. Hi e dosta d'en Daul Santél er getan hag e drugèréka. Doué get en devosion vrasan. Er ré e oé étaldi hé guélas é skuill dareu. Hi e laras de Jézus : « O men Doué, hui é e ra er viktoér. N'en don mé meit ur beurkèhig hemb nerh, ha dihouiek. Hui é en des sovet Orléans. Sekouret mé hoah hiniù. Hui e zou Mestr en dud gel-loudus, hui e ra nerh ha kalon d'er vrezélerion. Sekouret me soudarded épada en taul diskrapelle-reh-men. »

Kent pèl é kleuér en tenneu kañnon ; é ma er foetereh é komans é *Patai*. Mes nen des chet a zihuen nag a barz doh Jeannet. Lod ag en Anglézed e déh get Falstof ou jeneral, lod aral e zou keméret prizonnerion get Talbot. Deu vil a dud e chom marù ar er bratel.

Chetu ergaeran viktoér gouniet dré Jeann d'Ark.

Arlerh kreisté, hi e ias de batérat de iliz Patai, ha hi e chomas pèl amzér deuhlinet dirak en autér. Marsé Jeann e huélas nezé dirak hé deulegad rah er péh e zelié deyéhatoch digoéh ér bratel-sé : goed er Fransizion é ridek a boulad, hag er soudarded a armé Charet é veruél a gandad é tihuen ou bro énep d'er Brusiéned, é tihuen baniel Kalon Sakret Jézus, hag e oé baniel Jeann d'Ark (1). Ataù hi hum lakas de ouilein, ha de laret :

(1) Patai en des guélet, ér blé 1870, un taul krog eahus étre er Brusiéned hag armé Charet.

— « O men Doué, hou péet truhé doh er vro a Frans. »

Ag en tabernakl, hemb arvar, ur voéh e reskon-das get doustér :

— « M'hé harou perpet, dehi em es reit me halon. »

*
**

É seih dé Jeann en doé keméret tèt kër ha gouniet er viktoér é Patai.

Arlerh er viktoér gaer-sé, en hani e oé mestr en Anglézed ér vro a Frans e skriuè d'er roué ag en Angletèr eit laret dehout : « é oé bet diskaret é armé é Patai dré ur sorseréz deit a berh en diaul de gas kuit en Anglézed ag er ranteleh a Frans ; paudmat a soudarded en Angletèr e oé chomet ar en dachen ; er réal en des kollet kalon. Er Fransizion, é kontrol, en des kavet hoah ur huéh nerh ha vaillantiz. »

Jeann e hellé laret é vehé bet hé hanù brudet hag inouret aveit biriükin, én arben ag er hérieu hi doé sovet pé keméret : Orléans, Jarjeau, Beaugensi, Meung. Mes ne chonjé ket memb é kement-sé : a pe gleué en dud é rein mélasion dehi, en dra-zen hé laké poéniet bras. A pe huél er vugalé, er merhed, er ré goh é ridek ar hé lerh aveit asé bokein d'hé dillad ha d'hé dehorn, hi e barré dohté a dostat par ma hellé ; mes èl ma n'hellé ket donet de ben hi e laras un dé : « Ne

houian ket petra gobér eit ou fellat doh-on, ma nen da en Eutru Doué de barrat dohtë.

Er roué e zou sakret é Reims.

Jeann en doé keméret Orléans, hag er roué n'en des chet aséet bouljal aveit monet de Reims. Jeann, eit diskoein dehou n'en des nitra de zoujein é vonet betaginou, e za a lemel get en Anglézed t'ér hag a houni ur gaer a viktoér é Patai. Marsé, en taul-men, er roué lizidant hé cheleuou elkent hag e sentou dohti. Allas ! er roué n'asé gobér nitra. Ésoh e oé de Jeann donet de ben ag en Anglézed eit ag er roué a Frans. Sel mui a vurhudeu e hra Jeann, sel mui é ma er roué én arvar. Jeann e zou ret dehi gobér dalhmat burhudeu, hag ur huéh men dint groeit, er roué n'en des chet muioh a gonfians eit érauk, ha prest é dalhmad de gol kalon. Mes en amizion en doé étaldou e oé kauz de gement-sé. « Gobér pear-uigent lèu aveit monet de Reims ha trézein ur vro karget a anemized, ret é bout diskient eit chonjal é kementsé ! » Chetu er péh e larér é konseill er roué.

Neoah Jeann e labouré aveit tolpein soudarded hag e ganpenné rah er péh e oé rekis eit kas er roué betag Reims. Hanen ne geméré ket kement a boén eit monet de glah é gouronen hag ean e laras un dé de Jeann : « Truhé em es doh-oh ; hui e

gemér rè a boén. Guel e vehé d'oh chom de ziskuéh. »

Chom de ziskuéh ! Hi davéet aveit labourat, aveit poéniein ! Chom de ziskuéh kent m'en devehé hé roué resèuet é gouronen ! konzeu elsen e zelié plantein don én hé halon èl ur glean hag en deuhantérein, mes ne ziskoas ket hé néhans d'er roué hag hi e reskondas dehou hemb rustoni :

— « Perak é oh-hui én arvar ? Hui e zei de vout mestr én hou ranteleh ha kent pèl é resèueet er gouronen. Ur vostad tud hous héliou ; keméret kalon, n'arriüou ket droug erbet genoh. »

Er roué, en taul-men, e cheleuas hé avíz, hag èl m'en doé laret Jeann dehou, ean e arriüas é Reims hemb droug erbet, d'en 16 a hourhelen, dé gouil Intron Varia er Harmel.

En trenoz ean e resèuas é gouronen ; en arheskob a Reims e sakré er roué a Frans. Jeann e oé én hé saù étal er roué, hé baniél én hé dorn : « É ma bet ér boén hag ér brezél, emé-hi ; deliet mat e oé dehou bout én inour. »

Na péh ur leüiné aveit Jeann d'en ér-sé ! mes é léh kemér randon ha lezel en orgueil de gargein ar hé inean, ne chonjas meit trugérékat Doué : « Nen don bet meit ur benüeg étré é zehorn », e laré-hi dalbéh.

A pe oé bet lakeit er gouronen ar ben er roué, Jeann e dostas dehon hag e laras : « Doué e venné ma vehéh bet deit de Reims de vout sakret ;

é volanté e zou bet groeit pen d'er ben, me garehé bremen monet éndro de di me zud. » Én ur laret er honzeu-sé, Jeann e ouilé hag en ofiserion doh hé guélet n'hellent ket parrat a hobér èldi. Ol en dud e laré mélation de Zoué hag en doé hum chervijet a vréh ur verh iouank eit sovein er ranteleh a Frans.

Én ur lemel ag en iliz, Jeann e huélas hé zad ha Durant Laxart, en hani e ias geti de Vaukoupleur. Hi hum daulas étre ou divréh hag e vokas dehé get karanté.

Er Vretoned ha Jeann d'Ark.

É amzér Jeann d'Ark, bro er Vretoned ne oé ket hoah staget doh er ranteleh a Frans. Ne oé ket ur roué e oé mestr é Breih, mes un duk. É hamb de huélet penaus en des hun tadeu groeit aveit sekour Jeann d'Ark ha petra zou bet kauz ma laras un-dé : « Er Vretoned e zou Fransizion ag er choéj. »

Er hetan ag er Vretoned e huélér é vonet de gavet Jeann hag é vrezélat étaldi e zou un eutru bras hanùet Jil a Laval. D'er pear a viz mé, épad ma oé Jeann é tihuen er gér a Orléans, en eutru-sé e zegas biùans d'en dud a gér ha de soudarded Jeann, én despet d'en Anglézed hag e venné trohein en hent dohtou. En déieu arlerh, ean e vrezélas étal Jeann hag e sekouras geti boutein en

anemized ér méz ag er gér a Orléans. Hé héliein e hras é kement léh ma ié de vrezélat, é Beaujensi, é Patai...

Na Richemont (1), er brezélaour bras a Vreih, petra e hrei ean a pe gleuou konz ag er burhudeu e hra Jeann d'Ark? Richemont en doé groeit brezél d'en Anglézed ha gouniet liés arnehé guéharal, mes unan ag en duchentil a Frans hanùet « Latrémoill », pen skan hag un ami bras d'er roué a Frans, en doé keméret Richemont é kas. Dré jalouzi, ean e hras turel Richemont ér méz a garg (Richemont en doé er garg a gonnétabl, unan ag er ré ihuélán ér vro a Frans). Er roué e cheleuas rè en eutru-sé hag ean e zihuennas doh Richemont a vrezélat énep d'en Anglézed. Na péh ur foleh !

Én despet de gement-sé, a pe gleu laret é ma sovet Orléans hag é hra Jeann treu ker burhudus, Richemont n'hell ket mui harz. Faut dehou bout ag en hoari ha sekour skoein ar en anemized. Galùein e hra dedaldou er ré vaillant, er ré kalonekan ag er Vretoned, ha chetu ean é seùel un armé hag é vonet de gavet Jeann d'Ark. Jeann e oé arriù dirak Beaujensi. Péh digemér e hreih de Richemont? Hanen ne houi ket.

Jeann, aveit sentein doh er roué, e hras de getan er chonj d'hobér brezél de Richemont; neoah ean e dosta dalbéh.

(1) Gañnet é Sarhaù, en hani e zou bet saùet ur statu dehou ar unan ag er plasenneu kaeran a Huéned.

— « Jeann, emé ean, én ur arriù geti, laret zou bet d'ein é oeh é klah gobér brezél d'ein Ne houian ket mar det a berh Doué pé a berh en diaul. Mar det a berh Doué, n'hou toujan ket kalz; rak Doué é huél em es volanté vat. Mar det a berh en diaul, n'hou toujan tam erbet. »

Konzeu ker lan a reihted hag a lealded e blij de Jeann. Hi e saill én dias a ziar hé jau, épad men dé Richemont é hobér kement aral, hag e vok d'é zeuhlin. En neu vrezélaour vrasan ag ou amzér e oé deit de vout amied aveit mat.

Richemont en doé én é armé paudmat a duchentil brudet eit ou vaillantiz, ha drest ol er eutru Rostrenen hag en eutru Beaumanoir. Ol ar un dro ind e gemér Beaujensi hag e daul a blañ en Anglézed é Patai.

A béh kornad a Vreih é oé deit soudarded Richemont ? Mar a unan e gred é oé deit ur guskad anehé a gornad Pondi. En amzér-sé en duchentil a Vreih, pe oent édan monet d'er brezél, e choéjé d'er liésan ou soudarded é mesk ou meiterion. Unan a ofiserion guellan Richemont, en eutru Rostrenen, e oé pinùik bras hag en doé ur ioh dañné é kostiad Bignén ha Mouriek.

De gredein é enta é ma en dud ag er hornad-sé en des bet en inour d'hobér brezél édan baniél Jeann d'Ark.

Un miziad benak arlerh, é méhuén 1429, un dén a noblans, Gui a Laval, é arriùe hoah a Vreih.

Ean e gonzas doh Jeann. Mam goh en eutru-sé e oé bet diméet d'ur brezélaour bras a Vreih hanùet Duguéklin. Jeann lan a respet aveiti e gasas dehi ur bizeu eur.

Konzet hun es ag en duchentil vras a Vreih. Mes n'hun es chet hoah konzet ag en hani e oé mestr én hur bro, en duk Iehann V. El en duchentil aral, plijadur bras en doé bet é kleuet konz a Jeann, hag a er burhudeu e hré. Lan oé a istim aveiti hag ean e zavéas d'hé havet é govézour, hag ar élerh en eutru Rostrenen. Ean eras d'en eutru men de gas de Jeann ronsed ag er choéj hag armaj a briz.

TERVET LODEN

SANTELEH ER VARTIRÉZ

A pe faut sovein ur vro, en hani e ra é vuhé hag e skuill é hoed e bouiz muioh é balans en Eutru Doué eit en hani e hra treu burhudus. A houdé guersou er vro a Frans e oé kablus bras. Unan ag hé rouañné en doé bet en hardéhted hag er foleh de gas un dén de rein ur fasad d'Hun Tad santél er Pab. Réral en doé dalhet pèl amzér er Pabed é prizon én ur gér ag er hreisté a Frans. Torfeteu ken eahus ne zelié ket chom hemb bout kastiet. Guéharal, é amzér er Juifed, en hani e laké é zorn ar arh en allians e oé aben skoeit d'er marù. En hani e zou diskient erhoalh eit atahinein ér ré zou karget get Doué de rénein é Iliz e vou abret pé devéhat skoeit dré hoalen en Eutru Doué.

Jeann d'Ark e oé bet choéjet get Doué eit sovein er vro a Frans. Choéjet oé bet eùé eit hé frenein get hé goed.

Guélet hun es hi ar er mañné Thabor, mélet ha beniget get en ol. É hamb d'hé guélet bremen é krapein a nebedigeu ar er mañné Kalvar.

Jeann e zou keméret ha guerhet.

Ne badein ket open ur blé, e laré Jeann d'er roué kent ma oé bet sakret é Reims. Jeann, èl perpèt, en doé laret er huirioné. Er blé arlerh é oé keméret é Konpiègn dré er Vourguignonned, tud ag er saù-hiaul hag e labouré a du get en Anglézed.

Nezen é komans aveit Jeann ur Basion eahus. Èl Hun Salvér Jeann e vou guerhet, dilézet get en ol, memb get er roué a Frans, ha burtellet ér prizon a gement mod e vou. Èl Hun Salvér hi e gavou ur Judas eit chervij hé anemized, stleijet vou dirak un tribunal eit bout jujet hemb n'hé devou hañni d'hé dihuén, kondañnet vou d'er marù ha losket é biù.

*
**

D'er pemzek a viz imbril 1430, Jeann hum gavé é Melun. Cheleuamb hé Boéhieu é laret dehi en doéré melkonius-men :

— « Kent gouil Iehann é vehet keméret. Kement-sen e zou ret... Mes ne veet ket souéhet... Doué e zei d'hou sekour. »

— « O santézed ag er baraouiz, emé hi, goulennet get Doué ma ne vein ket hir amzér é prizon; goulennet getou degas er marù d'ein aben, ha men digemér én é varaouiz. »

Hé *Boéhieu* ne reskondant ket; mes bamdé é

tant de laret dehi er memes tra, hemb dihuen dohti neoah a vrezélat. Ind e hourhemen dehi kemér get pasianted hag a volanté vat er poénieu e zou doh hé gortoz.

En Eutru Doué e zou perpet étal en inean hag e soufr, hag er pedenneu e saù eunoh tréma en nean a pe strimpant ag ur galon goasket dré er goal chans.

Chetu un dra burhudus e zigoéhas get Jeann d'er hours-sé.

Er gér a Lagni ur hroèdurig e zé a verùel hemb bout badéet, er péh e laké é dud de vout chifet blaoah. Er merhed iouank e oé néhanset doh ou guélet ken ankinet hag épad tri dé ind e ié de iliz en Intron Varia eit pedein er vam truhéus-sé de ziboé-niein er geh tud. Mes deustou d'ou fedenneu gredus, en Intron n'ou cheleué ket. Ind e ias nezé de gavet Jeann hag e houlennas geti donet de bedein ar un dro geté. Perpet lan a vadeleh hag a garanté, Jeann e ias geté d'en iliz. Béh men dé deuhlinet dirak autér er Huerhiéz, er hroèdurig, du kel déjà, e zas é buhé hag e vadaillas tër guéh. Badéet é aben ha kentéh men dé badéet ean e cher é zeulegad aveit birüikin; mes inean er hroèdur en doé neijet d'er baraouiz.

Penaus é ma bet keméret Jeann d'Ark.

Konpiègn, èl Orléans ur blé kent, e oé groñnet a anemized. Er Vourguignoñned hag en Anglézed e oé é klah kemér er gér-sé. Jeann, perpet lan a hardéhted hag a vaillantiz, e geméras pear hant soudard ag er ré huellan, e drézas geté armé en anemized hag e ias de sekour er gér-sé. En ofise-rion e oé é kér, lan a leuiné é huélet Jeann é arriù de rein dorn dehé, e houlén aben monet geti d'en emgann. Jeann, get pemp pé huéh mil a dud, e fard ar en anemized e zou dirakti. Er ré-men ha ne oent ket éngorto a gement-sé, e zou feahet és mat; mes en doéré e zou kaset aben d'er pear horn a gér. Ha chetu en Anglézed hag er Vourguignoñned é tibouk a vostad a gement tu e zou. Nen des chet a harz nag a zihuen d'en nivér e zou anehé.

Biskoah marsé Jeann n'en doé hoah diskoeit kement a nerh, kement a vaillantiz. Diù huéh hi e laka en anemized de droein kein. Er ré-men, hemb kol kalon, e za éndro imuret hag arfleuet. Jeann e za hoah ur huéh de ben anehé. Ind hum stréu ér pradeuiér ha Jeann e gred mat é ma hoah gouniet er viktoér dehi a pe huél eit en eil guéh ur bouchad tud é tibouk hag é arriù de sekour en Anglézed. En taul-men soudarded Jeann, déjà skuéh bras ha trehiet é huélet kement

a anemized é tonet arnehé, hum laka d'ou zro de dennein ardran ha Jeann nen dé ket mui cheleuet. Hi e chom ér stad devéhan, en dostan d'en anemized, hag e 'zalh pen dehé hemb arsaù eit dihuén hé soudarded. Hoar ou devou marsé d'hum dennein é kër hemb bout dismantet, mes chetu un dra aral. Er goarnour a gér, Gelam a Flavi, krapet ar er mangoériu ihuél a Gonpiègn, e huél soudarded Jeann é tonet éndro par ma hellant, hag en anemized é arriù kentéh eldé. Skontet, ean e cher en norieu, get eun ma téhé en Anglézed é kër ar un dro get soudarded Jeann. Chetu nezé en Anglézed hag er Vourguignoñned é kargein ar Jeann hag ar un dornadig soudarded e chom geti, rak paudmat a dud ag hé armé en doé bet hoar d'hum dennein é kër kent ma oé bet cherret en norieu.

Jeann, ar hé jau a vrezél, ur vantel vras ar hé dillad soudard, hag én hé dorn ûr glean hé des skrapet a zorn ur Bourguignon, hum zisko dehé nezé é kreiz hé braùité. Eun ou des anehi, mes er gounar e zou kriùoh eit en eun, hag ind e garg perpet arnehi. Neoah er hlehiér a Gonpiègn e soñ aveit bannein é kement korn zou é ma Jeann én danjér brasan, hag aveit galùein en dud de vonet d'hé sekour. Mes hañni ne za d'hé dihuén hag en norieu a gér e chom perpet cherret dohti. Jeann, groñnet a bep tu, e zou diskaret a ziar hé jau ha keméret get ol er soudarded e oé geti.

*
**

Chetu hi keméret en hani en des groeit kement a zroug dehé, en hani en des dismantet ou arméieu. Più e larou leuiné en Anglézed a pe za dehé hanaùet un doéré èl hanéh ! Er Bourguignon en des hi keméret e houlen aveiti pemb kant mil livr. En Anglézed ne sellent ket doh er briz. Ind e béou Jeann 500 mil livr. Argand ne vank ket dehé, ha guel é geté en devout Jeann eit er gér a Baris. Ha nezé get en argand a Frans é vou péet Jeann, rak en Anglézed, eit kavet kement a argand, e saùas muioh a dauseu én Normandi.

Petra é chonj en Anglézed gobér anehi ? Faut dehé de getan pen lakat en ol de gredein é ma Jeann ur sorseréz. Jeann en des perpet laret é ma deit a berh Doué de sovein er vro a Frans ha de skarhein en Anglézed ag er ranteleh sé ; mar bé lausket en dud de gredein kement-sé, ér pear horn ag er ranteleh er Fransizion e hanaùou é ma en Eutru Doué énep d'en Anglézed, énep d'el laeron en des aséet kemér ur vro n'ou doé ket droed de gemér, ha kent pèl en ol en devehé hum saùet énep dehé. Ret e oé grons distroein er goal daul-sé. Hag és e vehé bet dehé er gobér, mar gellent donet de ben a lakat en dud de gredein é oé Jeann ur sorseréz deit a berh en diaul.

Ind e houniou hoah ag ur mod aral ; kavein e

hrent en tu d'hobér méh d'er roué a Frans ha d'en dizinourein, én ur ziskoein en des bet rekour doh ur sorseréz eit lemel é ranteleh get en Anglézed. Ur huéh ma vou dizinouret, en ol e droei kein dehou ha chetu ean hoah un taul ken izelek el biskoah.

Jeann e zou jujet ha kondañnet d'er marù.

En Angléz e zou un dén goal fin, un dén hag en des tro én é gorden. Get argand er Fransizion é en des prenet ha péet Jeann d'Ark. Get en argand a Frans ean e gavou tud abil ha divéh prest de gondañnein Jeann el sorseréz. Mes n'ou hlaskou ket én Angletèr. Ean ou hlaskou é Frans memb hag, er péh e zou méhekan, é mesk en dud a lliz.

Be zou krechénion hag e zou souéhet, treboulet a pe gleuant laret é hes bet kavet un eskob fal erhoalh eit monet énep de Jeann d'Ark. En dud-sé ne hanañant ket kalz buhé Hun Salvér. Épad tri blé Hun Salvér en doé poéniet eit diskein deuzek apostol. Groeit en doé mirakleu ag er ré souéhusan, ha neoah unan ag en Apostoled-sé en des ean guerhet. En hani e chonj é kement-sé, hag ean en des léh de vout souéhet ha treboulet é huélet mar a véleg é ankoéhat ou devérieu? Tud goann a fé! el ma laré Hun Salvér guéharal.

Kauchon e oé eskob é Beauvais. É tonet ag er gér a Reims, Jeann hag er roué a Frans en doé

keméret er gér-sé. Er vorhizion, hag e houié mat é oé ou eskob a du get en Anglézed, e hras dehou monet kuit. Eit en digol, en Anglézed e hrata dehou er lakat de vout arheskob é Rouan, mar kar labourat énep de Jeann hag hé jujein. Grateit zou dehou inourieu hag argand. Chetu treu erhoalh eit gouni en eskob-sé boutet ér méz ag é eskobti ha lan a gazoni doh Jeann, rak ma oé bet kauz de gement-sé.

Eskob e oé revé er sakremant en doé resèuet, mes ne oé ket eskob na dré é gousians na dré é galon. Più e houi memb ma ne oé ket Juif ane-hou?... tré ag memb goed, ag er memb ras get Judas.

En hé frizon Jeann en doé ranjenneñ ponnér endro d'hé goug, d'hé dehorn ha d'hé zreid.

Open kement-sé Jeann en doé d'andur én hé frizon ur boén kaletoh, rustoh eit hé inean ker santél ha ker glan : dé ha noz é vezé goarnet dré soudarded hemb honestiz ha n'ou doé én ou beg nameit konzeu divalañ. En dud kri-men hum blijé é tihousk sel taul er brizoneréz eit gobér goap anehi hag aveit hé anjulierin. Mes Jeann, konfortet dré hé santézed hag en éled, e saué hé spered ihuélou eit er fang hag er louterisé, hag e danhoé get plijadur er frond huek ag en eursted e zegasent geté ag er baraouiz.

Chonjet mat oé get en Anglézed lakat Jeann d'er marù. Get eun anehi dén erbet n'hum hopré

mui én Angletèr eit bout soudard ; get eun anehi er soudarded ag en Angletèr ne vennent ket mui grons monet d'er brezél.

*
**

Dirak en tribunal Jeann e reskondé perpet get hardéhted. A pe lénér bremen rah er péh e zou bet goulennet geti, ha rah er péh hi des reskondet, un dén e gred kleuet reskondeu er vartired a amzér ketan en Iliz, a pe laké er vartired ou bourèuion de grénein dré en nerh hag er honzeu e oé reit dehé a ziarlué.

Hun Salvér e lare d'é apostoled : « Ne veet ket é poén ag er féson ma konzeet, ag er honzeu e lareet : er péh hou pou de laret e vou reit d'oh kentéh, rak nen dé ket hui e zou é konz, mes spered hou Tad e gonz dré hou kéneu. »

— « N'hou peet ket eun a-nitra, hum ziskoeit joéius, konzet hemb doujans ha get hardéhted », e laré hé Boéhieu de Jeann ; hag un dra souéhus e oé guélet er verh-sé a nandek vlé, hé unan, hemb avokad, hemb sekour erbet a berh en dud, é terhel pen épad tri miz d'en dud abilan ha disketan.

N'hé doé aveiti meit er huirioné, hag hé haranté doh Doué ha doh hé bro. Mes Doué e gonz aveiti hag hi e laka liés hé anemized de vout bamet, trehiet dré hé reskondeu, drest ol a pe zispleg

dehé er péh e zeli arriù geté én amzér de zonet.

— « A pen devehé karzet en Anglézed kredein er péh e larén dehé ém lihérieu, é vehent bet fur, ha *kent seih vlé* ind e huélou splann é ma guir kement-sé. »

— « Ha hui e gred é hues groeit ur péhed a pe hues kuiteit hou tad hag hou mam ? »

— « Pen dé guir é oé en Eutru Doué e houlenné kement-sé, ret e oé sentein... ia, ret e oé sentein, emé hi get ur voéh nerhus. Nag em behé bet kant tad ha kant mam, nag é vehen bet merh ur roué, oeit e vehen bet kuit.

— Ha hui e zou é stad a hrès Doué ? e houlen unan benak geti.

— Ma nen don ket é stad a hrès Doué, e reskond Jeann, plijeet get Doué me lakat ér stad-sé ; ha mar don énou, plijeet get Doué ma chomein énou ! Ne vehé ket hañni ker maleurus èl on, a pe houiehen ne vehen ket é stad a hrès Doué. Mes, emé hi hemb klah tro d'hé honzeu, mem Boéhieu ne zeent ket d'em havet pe vehen é stad a béhed marùel.

En doktor e cherras é veg.

— Ha iunet e hues bamdé épad er hoareiz ? e houlennas geti un doktor aral.

— Ia, emé Jeann.

Ar iun enta é hé Jeann bamdé devout jujet dirak en doktored hag hé dalhé pèl amzér dirakté eit klah hé luiein dré ou goulenneu lorbusan.

Neoah ne oé ket ret dehi iun, rak n'hi doé ket hoah en oèd, ha poénus bras e oé dehi tremén hé amzér ér prizon, goalgaset èl ma oé a bep mod get er ré e oé doh hé goarn.

— Perak é oeh hui, gusket èl er soudarded ?

— Rak, emé hi, Doué hag en Éled en doé gourhemennet d'ein kement-sé. A p'ou devehé laret d'ein kemér ur guskemant aral, m'em behé ean keméret.

Gusket èl ur soudard, Jeann e oé ésoh dehi goarn é mesk er soudarded er vertu gaer a burted.

Kent monet d'er brezél, Jeann e oé bet aterset é Poitiers dré en dud a lliz a berh er roué a Frans, eit gout ma té a berh Doué. Er merhed a gér e ié mar a huéh d'hé guélet. Hi e gonzé doh en ol get kement a zoustér, ma n'hellent ket parrat a ouilein. Neoah un dra e zisplijé dehé : guélet Jeann gusket èl ur soudard. Ha Jeann e laras dehé : « Me gred mat é oh souéhet doh men guélet gusket èl ur soudard ; mes a pen dé guir é telian chervij er roué èl ur soudard, ret mat é d'ein kemér ur guskemant e jauj d'er soudarded. A pe vein én ou mesk, mar van gusket èldé, ind e ankoéhei é on ur voéz ; ha kredein e hran é vou ésoh d'ein elsé goarn men guerhted, ha chom glan a gorr hag a spered. » Konprenein e hrér dré er reskond-séen aheurtemant eziskoas perpet Jeann eit goarn er guskemant-sé, ér brezél èl ér prizon. Gout mat e hré ne oé ket er brezél mechér er

merhed, chetu perak é lauskas guskemant er merhed, a pe oé bet ret dehi brezélat eit sentein doh en Eutru Doué. Er verk iouank-sé, hé unan hag hemb dihuén erbet, é mesk soudarded dibalemort, e chonjé n'en devehé hañni en hardéhted d'hé atahinein tré ma hé devehé goarnet er guskemant-sé.

*
*

D'en tregont a viz mé 1430, en eskob renavi e zavéas hé hovézour de gavet Jeann aveit laret dehi é oé kondañnet d'er marù hag é telié bout losket é biù. A pe houi en doéré, Jeann glaharet bras hum laka de ouilein : « Allas ! emé-hi, me horv ha nen dé ket bet biskoah kousiet, e ia enta de vout distrujet ha lakeit é ludu dré er marù eahusan ! Guel e vehé genein bout dibennet seih kuéh. » Arlerh kanveu ken hirvoudus, hi e houlen kovésat ha komuniein. Hé hovézour ne houi ket rè petra gobér ; ean e houlen get en eskob hag hanen e lar dehou é hellé rein de Jeann « rah er péh hi devehé goulennet ».

— Chetui enta un eskob hag e lar é ma Jeann sorserez, hérétik ha taulet ér méz ag en lliz. Ha neoah ean e hourhemen rein dehi rah er péh e ra en lliz d'hé bugalé. Un dra elsé e lakehé en dud de vou bamet pe vehé groeit dré un eskob mat, mes a berh unan fal ha guerhet d'en Anglézed nitra nen dé mui souéhus.

De getan é oé bet aséet kas en Eutru Doué de Jeann dré guh, hemb trouz, hemb goleu. Mes hé hovézoure oé bet droug getou kement-sé; ean hum glémas hag ar véléan a Rouan e ziskoas er péh e chonjent a jujemant en eskob renavi : ind e ias un tolpad, rah pileteu geté, de gas en Eutru Doué de Jeann én ur gañnein er litanieu hag é laret pen d'er ben d'en hent : « Pedet aveiti. »

É huélet é tonet én hé frizon en Hani e zou prizonér én tabernakl dré garanté aveit en dud, Jeann e oé èl ér méz anehi é unan hag ar hé fas é splanné èl ur sklérderén a ziarlué.

Arlerh en devout resèuet en Eutru Doué get ur garanté berùidant hag én ur skuill ur mor a zareu, hi e laras de Zoué, d'er Huerhiéz Vari ha d'er sent pedenneu ker gredus ha ker braù ma ouilé memb en doktored en doé hi jujet.

*
**

De naù ér de vitin ur har e zas de glah er bri-zoneréz. Ur vanden soudarded e oé én dro dehi. Jeann e oé bet de getan pen lakeit ar ur chalfod ihuél, eit ma vehé bet guélet ésoh get en ol. Hag arlerh é oé bet kaset dedal er houiliaden kanpen-net aveit-hi. Ken truhéus e oé hé huañnadeu hag hé fedenneu, ma ouilé memb er ré en doé hi kon-dañnet d'er marù.

Jeann e houlennas ur groéz. Un Angléz e ras dehi unan groeit get deu dam koed. Hi e vokas get

karanté d'er groéz-sé ha d'er grusif e iér de glah dehi d'en iliz tostan. Hag hi e laras d'hé hovézour seùel ihuél er grusif-sé épad ma vehé bet é buhé.

Hi e grap nezé ar er ioh koed ha staget é doh er pé. É huélet er vanden tud e oé ar er blasen, er vartiréz n'hellas ket parrat a laret : « Ah ! Rouan ! Rouan ! eun bras em es n'ha pehé d'andur én arben a me marù ! » Hag aben arlerh hi e laras : « Saùet er grusif, eit ma hellein hé guélet. »

É kreiz er flam e loské hé manbreu, é kreiz er moged hag hé mougé, Jeann ne arsaùé ket a laret a voéh ihuél en hanù santél a Jézus, nag a bédein er sent : « O Guerhiéz Vari, o sent ha santézed ag er baraouiz, emé-hi, pedet aveit-onn, sekouret-mé ! » — Épad ma hounié en tan arnehi, muioh pé mui hé krié : « Sant Mikél ! sant Mikél ! mem *Boéhieu* nen des chet me fariet ! »

A pe zakoras hé inean de Zoué, a pe soublas hé fen get en devéhan huañnad, hi e laras en hanù santél a Jézus get kement a nerh ha ker kriù, ma oé bet kleuet betag er pen pellan ag er blasen.

— Hé marù e arriüas ér blé 1431, d'en 30 a viz mé, deu vlé arlerh ma oé bet delivret Orléans. Jeann n'hi devoé meit 19 vlé.

*
**

Er bourèu en doé lakeit en tan e oé disliüet ha treboulet ; é galon e oé ker malet get er gloéz ma ridas en dé-sé memb de govésat

Un Angléz e laras : « Guélet em es Jeann é vœnet d'en nean é kiz ur glom. »

— « Kollet omb, emé un aral ; é tamb a loskein ur santéz ! » Guir mat é laré ; rak kent pèl arlerh en Anglézed e oé boutet aveit mat ér méz a Frans, ér méz ag er vro ou doé darenpredet ha goasket é kement mod e oé a houdé kant vlé.

Er ujemant a Rouan e zou torret dré en Iliz.

Neoah er péh en des laret Jeann e za kent pèl de vout guir : en Anglézed, arlerh hé marù, e zou boutet aveit mat ér méz a Frans. Ha nezen é komans ur proséz aral, ur proséz aveit dihuen hé inour. Épad er proséz a Rouan, Jeann en doé goulennet liés bout ujjet dré Hun Tad santél er Pab, mes ne oé ket bet cheleuet.

Hé mam hag hé bredér e houlennas d'ou zro ma vehé bet ujjet a neùé er proséz-sé get tud a Iliz hanùet dré Hun Tad santél er Pab. Hanen e gargas en arheskob a Rouan d'hobér un enklask perhuéh a zivout er proséz méhus-sé.

Er vam ankinet-sé e zas dirak en arheskob én iliz-vam a Baris, en dar én hé deulegad hag én hé dorn lihér Hun Tad santél er Pab. Hi e houlennas justis eit er hroèdur divlam hé doé desaùet é doujans Doué ha revé lézen en Iliz, lakeit d'er marù èl hérétik, dré gazoni doh er roué a Frans.

Biù e oé hoah mar a unan ag en doktored en doé ujjet Jeann é Rouan. Rah é tant de laret é oé

bet fal bras ha disléal er proséz groeit d'er verhmen. Ind e laré é oé bet pouizet kement arnehé é Rouan, ma n'hellent ket hum seùel a du get Jeann hemb bout burtellet.

En arheskob e hourhemennas gobér un enklask é Rouan, é Donrémi, é Orléans, é Paris, é Vaukoleur. Kant deu uigent test e oé bet galùet dirak er ré karget d'hobér en enklask-ré.

Nitra ne dinéré er galon èl kleuet é Donrémi testonieu er vorhizion a zivout Jeannet én amzér ma oé iouank.

Arlerh é oé bet kleuet en duchentil en doé hi anbruket betag paléz er roué, hag en ofiseron en doé brezéleit ar un dro geti.

Rah é testoniant en doé er verh iouank sé biùet èl ur santéz.

*
*
*

En arheskob hag er réral, é huélet ne oé bet laret meit geuier ar hé houst ér proséz a Rouan, e dorras er ujemant en doé hi kondañnet d'er marù.

Perak é ma Jeann d'Ark ur santéz vras.

Kavein e hrér sent a bep oèd, a bep s tad, a pep mechér, — é mesk er rouañné èl émesk el labourizion doar, — é mesk er venéh èl émesk er vrezélerion, — é mesk en dud abil kerklous èl émesk en dud dihouiek. Ur ré en des pedet én dezerh, èl léhieu distro, er réral en des pedet é kreiz er safar

ag er bed. Lod en des hum guhet ér houvandeu, lod aral en des tennet arnehé deulegad ha selleu en ol dré en treu burhudus ou des groeit. Be zou étré en dud santél un diforh bras, ker bras èl étré er ré e zou sent hag er ré nen dint ket. Un dra neoah ou des rah, un dra rekis eit biùein dalhmat ér santeleh : en hoant d'hobér perpet volanté Doué. Ur sant ezou en hani e glah hanaùet a greiz kalon, a ol é nerh, petra e venn en Eutru Doué gobér anehou ; en hani n'en des meit ur chonj pe hanaù volanté Doué : gobér er volanté-sé én despet de gement tra zou, én despet d'er marù memb.

Jeann e zou ur santéz vras abalamor ma hé des héliet dalbéh volanté Doué. Jeann en des karet hé bro eit plijein de Zoué, èl ma kar réral er ré beur eit plijein de Zoué : er garanté hé des diskoeit é kevér er vro a Frans e zou hanval mat doh er garanté en des diskoeit er sent aral é kevér er beurerion. Er vro a Frans, ér blé 1429, e oé ér beuranté vrasan. Frans, ur gaer a rouañnez guéharal, — a pe labouré, a pe vrezélé eit en Eutru Doué, èl é amzér Charlemagn ha sant Loeiz, — e oé dismantet, goleit a houlieu, nuah pill, du kel get en tauleu hi doé reseuet, kiviniet get en nan. Jeann e zou deit d'hé sekour a pe oé diskonfortet kaer, a pe luské merùel édan en tauleu ; Jeann en des hi karet, konfortet ha sovet, en des disket dehi seùel hé deulegad trema en nean eit ma vou dakoret dehi hé braùité a huéharal.

Doué e venn ma hei de sekour hé bro, de gas kuit en Anglézed ; ha Jeann, én ur vrezélat aveit er vro a Frans, e gredou brezélat aveit Doué. Aveit hé luiein nen det ket ha goulén geti : « En Eutru Doué ne gar ket enta en Anglézed ? » Rak hi e reskondou d'oh braù mat, ha get rézon : « Doué e gar en Anglézed én ou bro ; n'ou har ket én ur vro ou des keméret hemb droed erbet. Nen dé ket doh en Anglézed en des kazoni, mes doh ou laeroni. »

Doué e zou er justis memb, ha chetu perak Jeann e vrezélé eit en Eutru Doué, eit en droed, eit er vro a Frans. Jeann en des karet ar un dro Doué hag hé bro betag en devéhan huañnad, betag er marù é kreiz en tan. Chetu perak é vou perpet karet get ol er ré e gar hag e garou én amzér de zonet en Eutru Doué hag er vro a Frans.

Perak é ma Jeann d'Ark ken inouret én amzér-men.

Doué, hemb arvar, en des vennet kement-sé. En amzér-men deu sort tud e zou de gonvertis : er ré e hra brezél de Zoué hag er ré e zou perpet prest de gol konfians é huélet er grechénion hag er relijion ken atahinet a bep mod.

Nen des chet a Zoué, emé er ré getan, pé mar des unan benak, hum dennet en des a houdé guer-sou pèl pèl én é ranteleh a ziarlué ha n'hum vèl ket mui ag er péh e dremén ér vro-men. D'er ré-

zen é vehé gellat laret : Groeit èl en dud abil hag en des hoah un tammig kousians ; lénet en treu kaer en des groeit en Eutru Doué eit hur bro hag aséet laret penaus é mant bet groeit hemb ma ne vehé guélet én-hé dorn en Eutru Doué. Pemzek kant vlé-sou, tud kri ha dinatur, deit ag er saù-hiaul get Attila, e arriùé é Frans hag e loské kement borh ha kér e gavent ar ou hent. Ur verh iouank ou arrest hag e barra dohtë a gemér er gér a Baris : santéz Jeneveu. Pemb kant vlé-sou, en Anglézed, deit ag er hreis-noz, hum strèu én hur bro én ur loskein hag én ur laereh par ma hellant. Più e zeï d'ou arrest? Ur verh iouank a seitek vlé davéet get Doué : Jeann d'Ark.

Doué n'hum soursi ket mui ag er bed-men? Pegours en des ean groeit kement a vurhudeu èl én hun amzér-ni? Kerhet de Lourd ha hui e huélou petra e chonj ag en dra-zé er ré dal, er ré maheignet, er ré bouar, er ré mut, er ré skoeit get ur goal daul benak é hobér ou labour. Deit int bet de Lourd astennet ar ur holhed hag hemb gellat bouljal, èl en eutru Gargam. Cheleuet ind a pen da en Eutru Doué ha dakor dehé er iehed hag ha laret dehé èl guéharal de Lazar : *saùet a vazé*.

D'er ré diskonfortet, d'er ré e gol kalon, ni e hell laret : Doué e lausk é anemized én amzér-men de houni ar er grechénion, rak er ré-men n'en des chet perpet groeit ou devér. Én trebilleu en ineaneu e saù liésou ou deulegad trema en Eutru

Doué hag e houlèn sekour get ur fé gredusoh. É zamér Jeann d'Ark en dud e oé ker kastiet èl bremen, rak ma oent kablus ; ha Jeann d'Ark e zou deit de laret dehé gobér penijen hag arsaù a béhein. Jeann d'Ark n'en dé ket bet hemb kin ur brezélour, mes un apostol. Groeit hé des brezél de fal dècheu hé soudarded érauk gobér brezél d'en anemized.

Mar vamb gredus de chervij Doué ha de hélié lézen, Doué ne vankou ket a zonet d'hun sekour.

Er ranteleh a Frans e zou ranteleh en Eutru Doué ha ranteleh er Huerhiéz.

Kent lemel a Vaukoupleur, Jeann d'Ark en doé laret : *er ranteleh a Frans e zou d'en Eutru Doué, hag er roué a Frans e zeli er resèu a zorn en Eutru Doué*.

A pe arriùas é Chinon, Jeann d'Ark e laras d'er roué : *Hui e zalhou ér vro a Frans léh en Eutru Doué, rak ean é er roué a Frans*.

Hi e bedé get nerh er roué a Franz de rein é ranteleh d'er Roué ag en nean. A berh Hun Salvér é laré d'en Anglézed kuitat ur vro ou doé laeret ; skriùet hi doé ar hé baniél hanùeu beniget Jézus ha Mari, hager guél anehou eskonté en anemized. Ia, eit Mestr ha Krouéour en nean hag en doar é venn drest ol gouni er vro a Frans ; ar ben Hun Salvér é venn a getan pen lakat kouronen sant Loeiz.

Un dé Jeannet, marsé eit sentein doh hé *Boé-hieu*, e geméras en hardéhted de laret d'er roué a Frans rein dehi é ranteleh. Er roué souéhet e cho-mas un herrad én arvar; kent pèl neoah ean e ra hé goulén de Jeannet. Honen e venn ma vou groeit ha siñnet dré un notér ha dirak testeu en donézon kaer-sé. Nezé petra e hrei Jeann anehou? Dirak er memb testeu, skriüet ha siñnet èl er huéh ketan, hi el laka étré dehorn Jézus-Krist. Hag ar-lerh, a berh Jézus-Krist, hi en dakor de Charl VII.

Er ranteleh a Frans e zou ranteleh Jézus-Krist. Aveit dihuen, aveit sovein ranteleh hé Mab hag hé hani en des dichennet ker liés én hur bro Rouañnéz en nean, a houdé kant vlé-sou : ér Salet, ér blé 1846; é Lourd, ér blé 1858; é Pont-main, ér blé 1871. Er Huerhiéz e ouilas ér Salet; hi e laras é Lourd *gobér penijen*. Plijeet get Doué ma tistañnou é gounar é huélet dareu é Vam ha penijen é vugalé!

S. Seveno.

Nihil obstat.

H. LE GOFF,
Cens.

MAT DE VOUT MOLLET:

É Guened, dé Gouil Maria é merh,
er 25 a viz merh 1910.

E. LE SENNE,
vik. jen.

TAULEN

Santeleh er verh louank.

Jeann é ti hé zud. — Hé heall Komunion.	5
Stad truhék er vro a Frans. — Er Vretoned	9
Jeann hag hé <i>Boé-hieu</i>	11
Jeann é Vaukoulour	17
Jeann é ti er roué.	19

Santeleh er Vrezélouréz.

Jeann e hra brezél de hoal decheu hé soudarded	22
Jeann e hra brezél d'en Anglézed. — Orléans sovet	26
Jeann d'Ark d'en oed a 17 vlé	32
Jeann e zou néhanset hoah ur huéh	36
Er roué e zou sakret é Reims	42
Er Vretoned ha Jeann d'Ark.	44

Santeleh er Vartiréz.

Jeann e zou keméret ha guerhet.	49
Jeann e zou jujet ha kondañnet d'er maru	54
Er jujemant a Rouan e zou torret dré en Iliz	62
Dirak é ma Jeann d'Ark ur Santéz vras	63
Dirak é ma Jeann d'Ark ken inouret én amzér-men.	65
Ranteleh a Frans e zou ranteleh en Eutru Doué ha ranteleh er Huerhiéz	67

LIVREU GOREIT DRE ER MEMB BREHONEGOUR

Histoér en Intron Varia a Lourd (1905).

Histoér er Perhinded a Santéz-Anna (1907).

Burhuden en Intron Varia a Lourd (1908).

Livr Pedenneu, get en Overen espliket (1909).

En Iatron Varia a Lourd ha Bernadet (1910).

